

Gyermekvállalás és nyugdíjrendszer: a reform 10 alaptétele - Pénzügyi Szemle folyóirat

2012. október 08. 8:30

Gyermekvállalás és nyugdíjrendszer: a reform 10 alaptétele

Magyarországon, mint a legtöbb európai országban elkerülhetetlen a nyugdíjrendszer reformja, melynek alapja azonban nem lehet a nemzetközi pénzügyi körök által gyakran javasolt "vágás". Miből induljon ki akkor a reformkonceptió? Ösztönözzön a gazdaság kifehérítésére, ne terhelje súlyosan az államháztartást, ne rontsa a jelen nyugdíjas generáció helyzetét, s vegye figyelembe a gyermekvállalás terheit is. Botos Katalin és Botos József 10 pontban foglalják össze az általuk javasolt reformot, kitérve az ezzel kapcsolatos vitákban elhangzott téves értelmezésekre is. Jelen cikk szorosan kapcsolódik a tavasszal megjelent [ötrészes sorozathoz](#), és a júniusban publikált [kiegészítő elemzéshez](#).

Botos Katalin- Botos József

"Mi lesz a nyugdíjrendszerrel? Hogyan fog változni? Lesz-e vajon egyáltalán nyugdíjunk?" - nap mint nap felbukkannak ilyen és ehhez hasonló kérdések az írott és elektronikus sajtóban, mégpedig főleg azokkal a híradásokkal kapcsolatban, melyek a gyermekeveléssel korrigált nyugdíj-pontrendszeréről szóló javaslatunkról szólnak. Konceptiónkat a Pénzügyi Szemlében, illetve részletesebben a Pénzügyi Szemle Online-on mutattuk be, de ezt követően számos szakmai fórumon előadtuk - legutóbb a jubileumi, 50. Közgazdász Vándorgyűlésen.

Nem csökkenhetnek a nyugdíjak

A közpolitika egyik kedvenc területe a nyugdíj. Ez jó részben abból adódik, hogy a téma sokakat érdekel és sokakat is érint, hiszen nagy az a szavazóbázis, amelynek az életére közvetlenül kihat egy-egy változtatás és szabály. Aligha lehet tehát olyan reformot bevezetni, amely a jelenleg már nyugdíjban levő réteg helyzetét kedvezőtlenül érintené. Márpedig a jelenlegi válságos helyzetben az eladósodott országoknak diktáló nemzetközi pénzügyi körök valami ilyesmit szorgalmaznak - láttuk ennek katasztrofális következményeit keleti szomszédunknál, a romániai nyugdíjak csökkentése ugyanis valósággal ellehetetlenítette az ott élő időseket.

Jelen állás szerint valószínűtlen, hogy ilyesmire nálunk sor kerüljön. A politikai kihatásokon túl azért sincs erre esély, mert az átlagbérek így is nagyon alacsonyak a nyugati jövedelmekhez képest. Alig lehet belőlük megélni. Következésképp átlagban a nyugdíjak is alacsonyak, amiket ha jelentősen visszavágnak, az a hazai piac oly mértékű beszűkülésével járna - mégpedig elsősorban a hazai termelők számára -, hogy azt gazdaságilag sem szabad felvállalni. Abszolút ellentétes lenne a gazdaságpolitika növekedést élénkítő elképzeléseivel.

Miről szólna a nyugdíjreform?

Az általunk szükségesnek tartott nyugdíjreform kapcsán azonban nem is erről van szó. Sokkal inkább arról, hogy belátható időtávon belül a magyar

nyugdíjrendszer - számos európai országhoz hasonlóan - demográfiai okokból fenntarthatatlanná válik. Éppen ezért nehezen érthető azok a felvetések, amelyek a nemzetközi pénzügyi intézmények részéről a családtámogatási kiadások „megvágását” szorgalmazzák.

Természetesen, ha a gyermekszám csökkenését fátumnak tekintjük, valóban reménytelen a demográfiai helyzet. Számos ország példája igazolja azonban, hogy lehetséges bizonyos mértékig visszahatni a népesedés alakulására. A nyugdíjreform alkalmával is érdemes figyelembe kell venni ezt a szempontot.

Kétségtelen, a gyermekvállalás ösztönzéséhez első feltétel, hogy meginduljon a foglalkoztatás növekedése. Ha az embereknek nincs munkájuk, akkor nyilván nehezen gondolnak családalapításra. E téren nyilván nem a társadalombiztosítási reform meghirdetésétől várható változás. Azt is rögzítenünk kell, hogy 2035-ig a jelenleg mérhető trendek szerint, nem kell feltétlenül a nyugdíjrendszer összeomlásától tartani. Ha nem is lesz strukturálisan tökéletesen megfelelő a munkaképes korba lépők száma és aránya, de lesz kellő kínálat a munkaerőpiacon. Csak munkaerő kereslet is legyen! Munkahelyek nélkül nincs jövedelemtermelés és járulékfizetés, ami minden nyugdíjrendszer alapja. Ha a gyermekszám tovább esik, és a népesség csökken, akkor viszont mindenképpen összeszűkül a piac.

Gyermekeknek kell óvoda, bölcsőde, iskola, ruha, cipő, élelem - ez mind-mind munkahelyteremtő kereslet lehet. A hatás tehát a foglalkoztatásra bizonyosan pozitív lenne.

Miből kell kiindulni egy hosszú távú reformkoncepció kidolgozásakor?

Ösztönözzön a gazdaság kifehérítésére, ne terhelje súlyosan az államháztartást, ne rontsa a jelen nyugdíjas generáció helyzetét, s vegye figyelembe a gyermekvállalás terheit is. Ilyen lehetséges megoldás a gyermekpontokkal korrigált pontrendszer.

A viták során gyakran volt olyan érzésünk, hogy elbeszélünk egymás mellett vitapartnereinkkel. Mintha nem ugyanarról a témáról, felvetésről beszélünk. Ezt elkerülendő hasznos lehet néhány tételben összefoglalni a vitákban immáron kijegecesedett gondolatokat a fenti javaslattal kapcsolatban! Nagyon fontos ezek leszögezése, és sűrű ismétlése a társadalom felé, hogy lassan áttörjük a félreértések, aggályok, indulatok sokaságát, amelyek ezt a valóban neuralgikus témát övezik.

A reformkoncepció 10 alaptétele

Első tétel: a járulékokat nem magunknak fizetjük, hanem az előttünk járó generáció eltartására, akiknek tartozunk felnevelésünkért. A járulék-fizetés kettős természetű: egyéni jogot keletkeztet majd a saját nyugdíjra, de célja a mai időskorúak megélhetésének finanszírozása. Adósok vagyunk. Szüleink hozták létre azt a humán tőkét, amely a gazdaságot most működteti. (Jól, rosszul, nem biztos, hogy ők tehetnek róla) S egyben hitelezők: amikor gyermekeinket felneveljük, az ő humántőkéjük kialakulását előlegezzük meg.

Második tétel: Hatalmas változást jelentett a 20 század végétől kezdve, hogy a születésszabályozás lehetőségei a polgárok kezébe adták a döntést: állítanak-e maguk után utódot. Világossá kell tenni, hogy a gyermekvállalás - közérdek! S a köz megbecsüli azokat, akik vállalnak gyermeket...

Harmadik tétel: A jelen nyugdíjreform senkit nem kényszerít gyermekvállalásra. Csak azt szeretné elérni, hogy aki akar, merhessen vállalni gyermeket, ne legyen ez hátrány neki. Aki nem, az pedig számoljon a következményekkel- és tegyen félre magának idős napjaira.

Negyedik tétel: Nem a gyermekvállalás figyelembe vétele a nyugdíjban igazságtalan, hanem a jelenlegi helyzet, amelyben a gyermeket vállalók ma hátrányos helyzetben vannak a gyermeket nem vállalókkal szemben. Folyó kiadásaikban is, nyugdíj-reményeiket tekintve is. Ez akkor is igaz, ha az állam illetve rajta keresztül a társadalom is részt vesz a költségekben. 22 éves koráig két gyermeket felnevelő pár 11 évi jövedelmét költi a gyermeknevelésre. Egy gyerek esetén a ráfordítás csak 7.3 év. A gyermektelen teljes jövedelmét magára költi.

Ötödik tétel: Van, aki szeretne gyereket, de nincs neki. Méltányosság mindig van a világon! Aki a gyermekáldás érdekében sokat áldozott, az valamilyen módon ugyancsak figyelembe veendő lehet. De akár szándékos, akár nem, ha nincs utód, nincs járulékfizető. Viszont nincsen gyermek nevelésére kiadása sem az illetőnek. Így a megtakarított költséget befektetheti önkéntes nyugdíjbiztosítási konstrukciókba. Ezeket mindenképpen támogatnia kell az államnak. Sérült gyermek nevelése esetén a problémát a nyugdíjrendszeren kívül célszerű megoldani, de a társadalomnak mindenképpen segítenie kell az ilyen helyzetben lévő szülőket. Nem vagyunk a görög ókorban...

Hatodik tétel: Mint utaltunk rá, nemcsak a szülők költenek a gyerekekre (vagyis a humántőke „termelésére”), hanem a társadalom is Ennek mértéke körülbelül fele-fele arányú. A társadalmi hányadot döntően adókból finanszírozza a költségvetés. (Ebben a vállalkozásban is van tehát egy „csendestársunk”...) Az állam is joggal várja el „befektetése” térülését, ami azáltal következik be, hogy a jól képzett gyermek munkavállalóként adót fizet majd az államnak. Ebből 9-10 év alatt megtérül az állam ráfordítása...

Hetedik tétel: A tanult gyermeket felnevelőket célszerű nagyobb mértékben jutalmazni. Az általános iskola elvégzése alapkövetelmény. Semmiképpen nem mennyiségi szemlélet lenne a javaslat jellemzője, nem megélhetési gyermekszülésre buzdítunk. Hogy ki, milyen képességekkel születik, arról nem tehet, de a tudásalapú társadalomban az elhelyezkedési lehetőségek mégis a képzettségtől függenek. A szülők feladata, hogy segítsék gyermekük minél jobb munkaerő - piaci felkészülését. Ez nem minden esetben feltétlenül a felsőfokú iskolát jelenti. Színvonalas szakmai felkészültség állhat az ösztönzés középpontjában. A szülőknek azonban a taníttatás bizonyosan komoly költséget jelent. Ezt honorálni célszerű.

Nyolcadik tétel: Mindenképpen munkanyugdíjról van szó, azaz, bizonyos ösztönzést jelent a legális munkára, a munkalehetőségek keresésére, hiszen a nyugdíjpontok továbbra is döntően a jövedelem után fizetett járulékoktól függenének. Nincs illúzió, hogy ez a gazdaság kifehérítését eléri, de abba az irányba hat..

Kilencedik tétel: a pontszámok bonus-malus differenciálása abból indul ki, hogy a költségvetés helyzetét belátható időn belül terhelni nem lehet. Megpróbáltunk egy számítást végezni arra, hogy ha a jelenlegi gyermekvállalási arányok fennmaradnak, milyen pontszám differenciálás mellett „termelődik ki” a pozitív ösztönzés fedezete. Ha ezen arányok változnak, akkor kisebb lefele korrekció szükséges ahhoz, hogy a rendszer az államháztartás külön megterhelése nélkül is működőképes legyen. Ezt folyamatosan figyelni kell, s a differenciálást ehhez lehet igazítani. Ha kellő időbeli kifutás van, s a társadalom gyermekvállalási hajlandósága javul, közeledik az optimális két gyermekhez, akkor minimálisra zsugorodhat a malus pontok aránya. A mérték nem voluntarizmust tükrözne, jól mérhető statisztikai adatokra alapozódna.

Tizedik tétel: Mint idéztük, kifutási időt kell adni a társadalomnak, hogy igazodni tudjon a rendszerhez. Célszerű csak a negyven év alattiakra bevezetni, hiszen e korosztálynak van még lehetősége alkalmazkodni a rendszer paramétereire. Egyébként a korábbi generációk átlagban „hozták” is a két gyermeket, így elvileg, ha bevezetnénk, akkor is hasonló átlagos arány adódnék a nyugdíjakra. Mivel azonban a differenciálás visszafelé nem érvényesíthető, célszerű a jelen rendszert érvényben hagyni, s átmenetileg - 20 évig - kettős rendszert működtetni.

Hosszú távon kell gondolkodnunk

E fontos tételek átgondolása újra és újra szükséges lenne ahhoz, hogy a társadalom fogadókészsége javuljon. Ugyanakkor a rendszer elfogadása nem tűr halasztást, hiszen különben lerövidülne az idő, ami alatt a társadalmi alkalmazkodás egyáltalán lehetséges.

Nincs illúziónk, hogy e javaslatnak gyors népesedés-politikai hatása lenne. Hosszabb távon azonban meghozhatja a gyümölcseit, és egy fenntartható nyugdíjrendszert, élhetőbb társadalmat hozna létre.

Botos József egyetemi docens, a Országos Társadalombiztosítási Főigazgatóság korábbi főigazgatója, Botos Katalin egyetemi tanár, a Pénzügyi Szemle szerkesztőbizottsági tagja.